

מראי מקומות - פסחים לו.

מדוע לא יקיים לכל הפחות מצות מצה. וכתב שלפי זה יהיה אסור לאכול מצה עשירה בערב פסח, כיון שיכול לקיים מצות מצה בזה בליל פסח.

ה. מאי טעמא דרבי עקיבא

יש להקשות, מהי קושיית הגמרא, הלא אמרו שדרש לחם עוני למעט מצה עשירה, ודורש מצות מצות ריבה לרבות מעשר שני. וביאר הפני יהושע, שידעה הגמרא שרבי עקיבא דרש את מצות מצות לענין שאר דברים, ולא רק לרבות מעשר שני, ולכך הקשתה הגמרא שעדיף לרבי עקיבא לדרוש לחם עוני למעט מעשר שני, ואת הכתיב 'עני' למעט מצה עשירה. ומתמצת הגמרא שכיון שכתוב 'עני', אין למעט מעשר שני, אלא לרבות ממצות מצות, ואת הקרי 'עוני' ידרוש לענין שעונין עליו דברים הרבה.

ו. לחם עוני לענין דברים הרבה

פירש רש"י, שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו ההגדה. והקשה האור שמח (חמץ ומצה פ"ה ה"ד), שהרי הלל הוא דין דרבנן, והגדה כתובה בפירוש בפסוק 'הגדת לבנך' וכו', ומדוע צריך דרשה שעונין עליו דברים הרבה. וביאר, שחידוש הפסוק שצריך לדרוש את פרשת בכורים, וכמו שכתוב 'וענית ואמרת', וזה מרומז בדרשה 'שעונים' עליו דברים הרבה. וראה עוד ברבינו חננאל שכתב שעונים עליו היינו הגדה, דאמרינן מצה זו וכו'.

ז. אין לשין עיסה בפסח בין בשמן ודבש

השפת אמת כתב לדון, האם קודם פסח מותר ללוש, לפי שכל החשש הוא שמא יחמיץ ויעבור על בל יראה, אבל אין חשש שמא לא יכיר אם מחמיץ או לא, שהרי אם לש מותר, ולכתחילה אין לעשות כן בפסח. או שמא יש חשש שמא לא יכיר שנעשה חמץ, ואף קודם הפסח אסור לעשות כן. וכתב שדווקא לומר כן, ומסתבר שלדעת כולם מותר לעשות כן קודם הפסח, והמחלוקת היא רק לענין בדיעבד אם עשה כן בפסח, ומטעם קנס.

ח. וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין

בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו

כתב מהר"ם חלאוה שאפשר לבאר את הברייתא בב' דרכים: א. שיש ג' שיטות, שיטת חכמים הראשונים, שלישה וקיטוף מותרין בדיעבד. שיטת רבן גמליאל שאם לש בין שמן ודבש צריך לשורפו מיד, כיון שאי אפשר לשומרו שלא יחמיץ, אבל מקטפין בהם. ורבנן בתראי סוברים שהכל אסור אף בדיעבד. ב. שיש רק ב' שיטות, שחכמים קמאי ובתראי סוברים ששניהם אסורים לכתחלה ומותרין בדיעבד, ולרבן גמליאל לישא אסורה אף בדיעבד, וקיטוף מותר אף לכתחלה.

ט. כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה וכו'

מכאן הביא הר"ף (י: בדפיו) ראייה שהלכה כרבי עקיבא שלשין בין שמן ודבש, רק שאין יוצאים בזה ידי חובת מצה, כיון שרבי יהושע בן לוי עשה כמותו, כך ההלכה. והבעל המאור הקשה עליו, שאין להביא ראייה מרבי יהושע בן לוי לענין זה, שהרי יש לומר שמה שהביאה הגמרא ראייה מהמעשה של רבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי עקיבא, הוא רק לענין שאין ללוש בלילה ראשונה בחלב, אבל לגבי שאר ימי הפסח אין ראייה שמותר בין שמן ודבש, ויתכן שרק בחלב מותר. ובהשגות הראב"ד כתב שאין לומר כן, שהרי זה פשוט שאין יוצאים בלילה הראשון במצה עשירה, וודאי כוונת הגמרא היא להביא ראייה לענין שאר ימי פסח שמותר לאכול מצה עשירה.

א. האוכל נבלה ביום הכפורים פטור

פירש רש"י שאכל בשוגג. וביאר הדבר שמואל, שאם היה במזיד, לא היה שייך לומר שפטור, שהרי חייב מלקות משום נבלה. אלא שכתב שעדיין יש נפק"מ גם לענין מזיד, שלפי רבי שמעון אינו חייב ב' מלקיות, אלא לוקה רק על הנבלה.

ב. פטור

פירש רש"י, משום שאין איסור יום הכפורים חל על איסור נבלה. ואפילו אם נתנבלה ביום הכפורים, אף על פי כן היתה אסורה מקודם משום איסור אבר מן החי. והתוס' הקשו, שכשפקע איסור אבר מן החי, חלו ממילא איסור נבלה ואיסור יום הכפורים בבת אחת, ואין זה איסור חל על איסור. ולכך פירשו התוס' שבנתנבלה ביום הכפורים לא חל איסור יום הכפורים משום שאין איסור יום הכפורים חל על איסור אינו זבוח, וכיון שאיסור זה לא פקע, ממילא לא חל איסור יום הכפורים.

ובתוס' הרא"ש הקשה, שאם יש איסור אינו זבוח, כיצד חל איסור נבלה, הלא יש כבר איסור אינו זבוח, ואין איסור חל על איסור. ותירץ, שאיסור נבלה הוא מעין איסור אינו זבוח, לכך הוא חל, ואינו דומה לאיסור יום הכפורים שהוא איסור אחר לגמרי. ובקובץ שעורים (אות קס"ז) תירץ קושיית תוס' הרא"ש, שכך אמרה תורה שיחול איסור נבלה אף שקודם לזה יש איסור אינו זבוח.

והרמב"ן (קידושין עז:) כתב, שמה שאמרו פטור, היינו פטור על האיסור האחרון, ואם האיסור נבלה קדם ליום הכפורים אין בו אלא איסור נבלה, ואם איסור יום הכפורים קדם, לא חל עליו איסור נבלה.

ובזכר יצחק (סי' ל"ג ל"ד) כתב בדעת רש"י, שאיסור אבר מן החי ואיסור נבלה הכל איסור אחד, ולא משום אינו זבוח, ולכך חל איסור נבלה על איסור אבר מן החי קודם שחל איסור יום הכפורים שהוא איסור אחר, עיין שם. וראה במאירי (קידושין עז:) שכתב בדעת רש"י, שאע"פ שפרח איסור אבר מן החי, כבר עמד במקומו איסור נבלה, ואין שהות לאיסור יוה"כ לחול, ויתכן שכוונתו בפירוש בזכר יצחק.

ג. אלא מחוורתא כדב ששת

כתב הרמב"ן שלכאורה נמצא שמה ששנינו אינו יוצא בטבל וכו', זהו רק לרבי שמעון, אבל לפי ההלכה שאיסור חל על איסור בכלל ובמוסיף, יוצא ידי חובה בטבל, אולם במסקנת דבריו נקט שאינו יוצא, משום מצוה הבאה בעבירה, והגמרא שהעמידה כרבי שמעון, זהו רק את הברייתא שממעטת טבל מפסוק שכל שאינו עובר עליו משום חמץ, שזה שייך רק לרבי שמעון, אבל להלכה אין בו פסול דאורייתא, כיון שבאמת לא חל איסור חמץ, אבל דין משנה הוא לכולי עלמא, שאינו יוצא מדרבנן משום מצוה הבאה בעבירה.

אולם המאירי כתב שהעיקר כרבינא, שפירש את דברי הברייתא כחכמים, ומה שאמרו אלא מחוורתא כרב ששת, זהו רק ליישב הסוגיא, והוכיח שיטתו ממה שהקשו לעיל 'פשיטא', ואם המשנה היא רק לפי רבי שמעון, ולדעת חכמים יצא, מה שייך להקשות פשיטא. והביא דברי הרמב"ן, וכתב שאלו דברים זרים. וראה עוד ברבינו דוד בזה.

ד. פרט לעיסה שנילושה בין ושמן ודבש

בגבורות ד' (להמהר"ל, פרק מ"ח, ד"ה ויש לדקדק) העיר, שהרי אף מצה עשירה מצה היא, שכל המנחות באות מצה, ואף שהיו נלושות בשמן, ואם כן, כשאין לו אלא מצה עשירה, ואינו יכול לקיים מצות לחם עוני,